

národní
úložiště
šedé
literatury

Nevítání hosté

Dvořák, Josef; Adamec, Petr
2012

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-156552>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Licence Creative Commons Uveďte autora 3.0 Česko

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 02.04.2019

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz.

Rostliny

Křídlatka česká (Reynoutria x bohemica) je kříženec křídlatky sachalinské (*R. sachalinensis*) a křídlatky japonské (*R. japonica*), který byl poprvé popsán právě z území ČR v roce 1983. Foto: Jiří Novák

První údaje o introdukci škumpy orobincové (*Rhus typhina*) na území ČR jsou z roku 1835. Foto: Jiří Bohdal

Slunečnice topinambur (Helianthus tuberosus) byla na území ČR poprvé dokladována v roce 1885. Foto: Tamara Horová

První záznamy o introdukci pajasanu žláznatého (*Ailanthus altissima*) na území ČR pocházejí z počátku 19. století, plně ověřený je pak údaj o jeho výskytu z roku 1865. Foto: Jan Ševčík

Pámelník bílý (Symphoricarpos albus) byl do Evropy dovezen v roce 1879. Foto: Jan Ševčík

První záznamy o výskytu zlatobýlu kanadského (*Solidago canadensis*) na území ČR pocházejí z roku 1838. Foto: Jan Ševčík

Invazní druhy, často mylně považované za v ČR původní

Myš domácí (Mus musculus) se na území ČR začala šířit již spolu s prvními zemědělci. Foto: Miloš Anděra

Karas stříbřitý (Carassius gibelio) pronikl na území ČR již roku 1976, a v současnosti se vyskytuje po celém našem území. Foto: Jiří Bohdal

Růže svraskalá (Rosa rugosa) byla na území ČR vysazována od počátku 20. století. Foto: Jan Ševčík

K invazi holubů domácích (Columba livia f. domestica) do měst celé Evropy došlo až během 20. století, a masových počtů zde dosáhli až po druhé světové válce. Foto: Ivo Antušek

Záznamy o prvním zplanění trnovníku akátu (*Robinia pseudacacia*) na území ČR pocházejí z roku 1874. Foto: Milan Kořínek

Lupina mnoholistá (Lupinus polyphyllus) se vyskytuje téměř po celém území ČR, a její výskyt zde byl poprvé doložen roku 1895. Foto: Miroslav Deml

Slezské zemské muzeum 2012

1. vydání, náklad 300 ks, www.szmo.cz

titulní fotografie: Mandelinka bramborová

autor: Josef Dvořák

autoři výstavy: Martin Pudil, Martin Gajdošík

konzultanti: Jindřich Roháček, Dalibor Lička, Vítězslav Plášek, Veronika Dlouhá

autoři fotografií: Petr Adamec, Miloš Anděra, Ivo Antušek (www.biolib.cz), Jiří Bohdan (www.naturfoto.cz), Miroslav Deml, Tamara Horová, Lukáš Jurek, Milan Kořínek (www.boilib.cz), Pavel Krásenský (www.naturfoto.cz), Stanislav Krejčí (www.meloidae.com), Jiří Novák, Jan Ševčík, Tomáš Šimek (www.photopictura.cz)

supervize: Lenka Borovičková

jazyková korektura: Jana Válková

grafické zpracování: Martin Feikus

tisk: Retis Group

Tato tiskovina vyšla u příležitosti stejnojmenné výstavy pořádané v Arboretum Nový Dvůr (2. 2. – 29. 6. 2012)

Výstava je realizována ve spolupráci se Severočeským muzeem v Liberci

Nevítaní hosté

Slezské zemské muzeum

Nejznámější invazní druhy ČR

Potkan (Rattus norvegicus) se na území ČR hojněji objevuje zhruba od 18. století. Foto: Miloš Anděra

Mandelinka bramborová (Leptinotarsa decemlineata) nalezená v ČR poprvé roku 1945, se do roku 1950 se rozšířila po celém našem území.
Foto: Jiří Bohdan

Termín „invaze“ bývá obvykle spojován s válečnými konflikty. Je jím myšlen vpád nepřátelské armády na území jiného státu.

Termín invaze však patří stejně tak i do ekologie. Zde charakterizuje druhy organismů, které se, obvykle přičiněním člověka, rozšířily mimo své původní areály a zde se v nových podmínkách, často bez regulace svými přirozenými nepřáteli, expanzivně množí a šíří. Takových druhů je stále více, neboť člověk a jeho aktivity podporují šíření nepůvodních druhů. Často se jedná o cílené rozšíření druhu na jiný kontinent z ekonomických důvodů – známý je případ králíků v Austrálii. Jindy se jedná o nechtěné zavlečení – takto se kdysi rozšířili po celém světě potkani, krysy a myši. Také chovatelství přináší problémy. Útěk nebo vypouštění chovných zvířat či domácích mazlíčků mohou způsobit vznik nové populace cizorodých živočichů v přírodě – takto se rozšířil například norek americký nebo želva nádherná. Též mnohé druhy rostlin byly přivezeny do nových oblastí a zde se rozšířily. Příkladem může být například

První zplanělí jedinci bolševníku velkolepého (*Heracleum mantegazzianum*) se na území ČR objevili v roce 1877. Foto: Stanislav Krejčík

vezeny jako okrasné do zahrad a parků, ale v nových domovech se začaly nekontrolovatelně šířit do volné krajiny.

Ovšem ne ze všech nepůvodních druhů se musí stát druhy invazní, mnohé z nich totiž přežívají jen v malých populacích nebo jsou rozšířeny pouze velmi lokálně – v místech s prostředím podobným jejich domovině.

Výše popsané a ještě mnohé další způsoby vzniku populací nepůvodních organismů v naší okrajově i ve světové přírodě se snaží přiblížit naše výstava. Ukazuje především množství nepůvodních druhů u nás, z nichž některé již považujeme za součást okolní přírody a už si ani neuvědomujeme, že sem nepatří. U mnohých si to naopak uvědomujeme velmi dobře, neboť boj s jejich invazemi nás stojí nemalé peníze. A tím se dostáváme zpátky k již zmiňovanému vojenství – máme zde invazi na cizím území, jeho obsazení, boj i neustálou bdělost.

Obratlovci

Psík mývalovitý (Nyctereutes procyonoides) se na území ČR poprvé objevil mezi lety 1956-1965.
Foto: Miloš Anděra

První pozorování nutrie (*Myocastor coypus*) z volné přírody ČR pocházejí z 30. let, ale na počátku 90. let se objevily i její rozmnožující se populace.
Foto: Miloš Anděra

Z obratlovců jsou známými invazními druhy v přírodě ČR zejména mnozí savci; méně pak již ptáci, plazi a ryby. Ze savců jsou nejznámějšími invazními druhy myš domácí (*Mus musculus*), krysa (*Rattus rattus*) a potkan (*Rattus norvegicus*). Kromě těchto snad každému povědomých druhů jsou méně známými invazními druhy savců králík divoký (*Oryctolagus cuniculus*), proslulý zejména historií své invaze do Austrálie; dále pes mývalovitý (*Nyctereutes procyonoides*), mýval severní (*Procyon lotor*), norek americký (*Neovison vison*), nutrie (*Myocastor coypus*), ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*); a mnohé introdukované druhy kopytníků, např. daněk evropský (*Dama dama*), muflon (*Ovis orientalis musimon*), sika (*Cervus nippon*) či jelenec běloocasý (*Odocoileus virginianus*).

Z ptáků je nejznámějším invazním druhem holub domácí (*Columba livia f. domestica*), zvaný též věžák. V naší přírodě se dnes

Norek americký (*Neovison vison*) se v ČR široce rozšířil až koncem 20. století, i když díky únikům z kožehušinových farem se zde mozaikovitě vyskytoval i dříve. Foto: Tomáš Šimek

První doložené pozorování želvy nádherné (*Trachemys scripta*) ve volné přírodě ČR je z roku 1968, ale od 90. let její početnost stále stoupá.
Foto: Milan Kořínek

Mýval severní (*Procyon lotor*) byl v Evropě poprvé vysazen roku 1934 v Hessensku, a v současnosti je v ČR hojnější zejména na jižní a střední Moravě.
Foto: Petr Adamec

Střevlička východní (Pseudorasbora parva) byla na území ČR poprvé zavlečena roku 1981, a během několika let se rozšířila po celém našem území.
Foto: Milan Kořínek

můžeme setkat dokonce i s invazním druhem plaza, jímž je želva nádherná (*Trachemys scripta*).

Z ryb je invazním druhem karas stříbřitý (*Carassius gibelio*) a střevlička východní (*Pseudorasbora parva*).

Z bezobratlých živočichů nalezneme invazní druhy především mezi hmyzem, koryši a měkkýši. Z hmyzu je to například známá mandelinka bramborová (*Leptinotarsa decemlineata*), častým hmyzím nevtaným hostem je i mravenec faraon (*Monomorium pharaonis*), naproti tomu méně nápadnými druhy jsou klíněnka jírovcová (*Cameraria ohridella*) či sluněčko východní (*Harmonia axyridis*). Z koryšů uvádíme raka pruhovaného (*Orconectes limosus*), raka signálního (*Pacifastacus leniusculus*) a kraba říčního (*Eriocheir sinensis*). Z měkkýšů je to invazní mlž slávička mnohotvárná (*Dreissena polymorpha*) a zahrádkářům dobře známý plzák španělský (*Arion lusitanicus*).

Bezobratlí

Slávička mnohotvárná (Dreissena polymorpha) je známa z území ČR již z konce 19. století, počet jejích nálezů však stoupá zejména v posledních 15 letech. Foto: Lukáš Jurek

První výskyt raka pruhovaného (*Orconectes limosus*) na území ČR byl zdokumentován v roce 1988, je však možné, že se zde vyskytoval již v 60. letech.
Foto: Michal Mudra

Zejména lesníkům a zahrádkářům jsou dobře známe různé neinvazní druhy rostlin, z nichž nejproslulejšími jsou bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) a různé druhy křídlatek jako např. křídlatka sachalinská (*Reynoutria sachalinensis*), křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*) a křídlatka česká (*Reynoutria x bohemica*), která je dokonce přímo v ČR vzniklým i popsáným novým druhem. V naší přírodě je však také dost invazních druhů stromů, o nichž se mnoho laiků často mylně domnívá, že patří mezi přirozenou vegetaci ČR – dub červený (*Quercus rubra*), škumpa orobincová (*Rhus typhina*), pajasán žláznatý (*Ailanthus altissima*), střemcha pozdní (*Prunus serotina*) či trnovník akát (*Rosa binia pseudacacia*); invazních keřů – pámelník bílý (*Symphoricarpos albus*), růže svraskalá (*Rosa rugosa*) a mahónie cesmínolistá (*Mahonia aquifolium*); či lián – loubinec popínavý (*Parthenocissus inserta*) a štetinec laločnatý (*Echinocystis lobata*). Jako invazní by-

Klíněnka jírovcová (*Cameraria ohridella*) byla u nás poprvé nalezena roku 1993 a do roku 1996 obsadila celou ČR. Foto: Tomáš Šimek

Mravenec faraón (Monomorium pharaonis) byl na území ČR poprvé zaznamenán v roce 1902.
Foto: Jiří Bohda

liny se chová značný počet nejen cizích, ale i domácích druhů, například slunečnice topinambur (*Helianthus tuberosus*), třapatka dřipatá (*Rudbeckia laciniata*), trst' rákosovitá (*Arundo donax*), zlatobýl kanadský (*Solidago canadensis*), turanka kanadská (*Conyza canadensis*), hvězdnice kopinatá (*Aster lanceolatus*), hvězdnice novobelgická (*Aster novi-belgii*) nebo lupina mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*), známá laikům spíše jako vlčí bob.

Na této výstavě se mohou návštěvníci na vlastní oči dobře seznámit jak se vzhledem a způsobem života, tak i s původem a historií šíření těchto invazních druhů. Právě jejich spolehlivé rozpoznaní laiky je často důležitým krokem v boji proti jejich dalšímu šíření. Je však smutným faktem, že množství invazních druhů se jak v měřítku ČR, tak i Evropy či světa stále zvětšuje. I naše výstava tedy může představit pouze výběr nejznámějších „nevítaných hostů“.

První doložený nález plzáka španělského (*Arion lusitanicus*) z území ČR je z roku 1991.

Slunéčko východní (Harmonia axyridis) se v ČR poprvé objevilo v roce 2006 a během tří let dosáhlo obrovské početnosti. Foto: Pavel Krásenský